

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ที่ดีของแม่บ้านเกษตรกรและครอบครัวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดเชียงใหม่

Factors Related to the Well-being of Farmer Housewives and Families in Accordance with the Sufficiency Economic Approach in Chiang Mai Province

ศันสนีย์ นายนอง^{1/} และ รุจ ศิริศัญลักษณ์^{1/}
Sansanee Nayong^{1/} and Ruth Sirisunyaluck^{1/}

Abstract: The purposes of this research were to study 1) basic socio-economic of farming housewives and families in Chiang Mai province 2) factors related to the well-being of farmer housewife's and families in accordance with the Sufficiency Economy approach. The sample size of 375 farmer housewives was obtained by multi-stage random sampling. A set of questionnaire was used for data collection in opened-ended question and closed-ended question. Multiple regressions were used to analyze the relationship between dependent variable and independent variables. The results of the research found that the farmer housewives had average age of 47.71 years old. Most of both housewives and their husbands were elementary school graduates. Majority had 4 members of family. They had 2 children and 2 agricultural workforces on average. Their time span of marriage was 24.04 years on average. They had an average monthly income of 3,948.27 baht and the family income was less than 10,000 baht. Most of the informants had never left their villages to new settlement. They were members of the village fund and the Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives. With regards to economic role of the respondents, as a whole, it was found that they had a high level in household economy. Overall, most of them obtained the agricultural knowledge at moderate level and source of the agricultural knowledge was television.

It was found that the significant factors contributing to well-being of families at 0.05 levels or lower were 1) number of children 2) the economic roles of the farmer housewife 3) the agricultural activities in accordance with sufficiency economy approach, and 4) the problems and constraints of agricultural activities. The important problems were the higher price of inputs, shortage of farm labor, and crops damaged by insects and pests.

Keywords: Farmer housewife, Sufficiency Economy, well-being

^{1/} ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและส่งเสริมเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ 50200

^{1/} Department of Agricultural Economics and Extension, Faculty of Agriculture, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลพื้นฐานบางประการทางเศรษฐกิจและสังคมของแม่บ้านเกษตรกรและครอบครัวในจังหวัดเชียงใหม่ 2) ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ แม่บ้านเกษตรกรจำนวน 375 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสอบถามซึ่งมีคำถามเป็นปลายเปิดและปลายปิดใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุในวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ผลการศึกษาพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 47.71 ปี ทั้งแม่บ้านและพ่อบ้านเกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน มีบุตรจำนวน 2 คน มีจำนวนแรงงานด้านการเกษตรของครอบครัวเพียง 2 คน ระยะเวลาในการสมรสเฉลี่ย 24.04 ปี แม่บ้านเกษตรกรมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 3,948.27 บาทและมีรายได้ของครอบครัวต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท ส่วนใหญ่ไม่เคยย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ด้านการมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจในครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร โดยภาพรวมแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจในครัวเรือนอยู่ในระดับมาก แม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้ด้านการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง โดยแหล่งความรู้ที่แม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้มาก ได้แก่ โทรทัศน์

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หรือต่ำกว่า ได้แก่ 1) จำนวนบุตร 2) บทบาทเชิงเศรษฐกิจของครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร 3) การทำกิจกรรมด้านการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ ราคาปัจจัยการผลิตบางอย่างมีราคาสูงขึ้น แรงงานในการทำเกษตรในครอบครัวไม่เพียงพอ รวมทั้ง แผลงและศัตรูพืชทำลายพืชผักจนได้รับความเสียหาย

คำสำคัญ: แม่บ้านเกษตรกร เศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นอยู่ที่ดี

คำนำ

การเกษตรถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างระบบเศรษฐกิจไทยมาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน การพัฒนาการเกษตรจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการเกษตรเป็นบันไดพื้นฐานสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของประเทศ ภาคการเกษตรของไทยจึงยังคงมีความสำคัญต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมของประเทศต่อไป (อูยर्थ, 2552) แต่การพัฒนาประเทศที่ผ่านมามุ่งเน้นพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การส่งออก และการขยายตัวของการลงทุน จนละเลยความสนใจที่จะพึ่งตนเอง ซึ่งผลจากการพัฒนาดังกล่าว ก่อให้เกิดการสูญเสียและทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นอันมาก (สมนึก และคณะ, 2552) ส่งผลกระทบต่อการทำการเกษตร มีความเสี่ยงจากความแปรปรวนของดินฟ้า

อากาศและฝนทิ้งช่วง ทำให้เกษตรกรมีน้ำใช้ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชชนิดเดียว ด้วยเหตุนี้เอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระประสงค์ให้ปรับเปลี่ยนจากการพัฒนาประเทศที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก มาเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในขั้นพื้นฐานก่อน ให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกิน เพื่อสร้างพื้นฐานความมั่นคงในระดับฐานรากก่อน จึงค่อยพัฒนาในขั้นสูงต่อไป จึงทรงพระราชทานแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” แก่ประชาชนชาวไทยได้ปฏิบัติโดยทั่วกัน ให้มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง ทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง และสามารถพึ่งตนเองได้

ในการพัฒนาการเกษตรให้มีความก้าวหน้าและยั่งยืนนั้น องค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งคือ เกษตรกร โดยเฉพาะแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งถือเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของครอบครัว

ร่วมกับพ่อบ้านเกษตรกร การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการทราบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีส่วนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการทำการเกษตรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวมากน้อยเพียงใด และเมื่อมีการทำการเกษตรดังกล่าวแล้ว ครอบครัวเกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ เพื่อหาแนวทางในการวางแผน พัฒนา กำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมแก่แม่บ้านเกษตรกรในการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงภายในครอบครัว เพื่อให้เกิดความยั่งยืนซึ่งจะเป็นฐานรากที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ แม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ในพื้นที่ 24 อำเภอ ซึ่งเป็นตัวแทนครัวเรือนจากครัวเรือนทั้งหมด 195,598 ครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้คือ แม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 อำเภอ จำนวนทั้งสิ้น 375 ราย คำนวณจากสูตรการหาขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane อ้างในสุชาติ (2544) การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นคำถามแบบปลายเปิด (opened-ended question) และปลายปิด (closed-ended question) โดยมีการทดสอบความถูกต้องของเนื้อหา (content validity) แล้วจึงนำไปทดลองเก็บข้อมูลกับเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรเป็นจำนวน 20 ราย แล้วนำคำตอบที่ได้จากแบบสอบถามตอนที่ 1 (การมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจของครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร และตอนที่ 2 (การตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกรด้านการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง) มาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อหาค่า reliability coefficients ตามวิธีการของ Cronbach โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ปรากฏว่า แบบสัมภาษณ์แต่ละเรื่อง มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's alpha) ดังนี้ ตอนที่ 1 เรื่องการมีบทบาทเชิง

เศรษฐกิจของครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.836 และตอนที่ 2 เรื่อง การตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกรด้านการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.723

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ได้แก่ สถิติพรรณนา และการวิเคราะห์ถดถอยพหุ เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามและตัวแปรอิสระ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเพิ่มเติมเฉพาะในส่วนของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษา

ลักษณะข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของแม่บ้านเกษตรกรและครอบครัว

จากการศึกษา พบว่า ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรมีการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ มีการวางแผนการใช้ประโยชน์จากบริเวณบ้านและที่อยู่อาศัยให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการปลูกพืชผัก ไม้ผล พืชสมุนไพรผสมผสานกันอย่างสอดคล้องและเกื้อกูลกัน เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหารและจำหน่าย ปลูกข้าวไว้บริโภคตลอดปี ขุดสระน้ำไว้เลี้ยงปลาและเก็บกักน้ำฝน รวมทั้งคำนึงถึงว่ากิจกรรมการเกษตรที่ครอบครัวทำอยู่นั้น อยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

กลุ่มตัวอย่างแม่บ้านเกษตรกร ร้อยละ 36.0 มีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี มีอายุเฉลี่ย 47.71 ปี ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.7) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จบปริญญาตรีเพียงร้อยละ 2.4 เท่านั้น พ่อบ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.3) จบการศึกษาระดับประถมศึกษาเช่นกัน โดยพ่อบ้านเกษตรกรจบปริญญาตรีเพียงร้อยละ 2.9 เท่านั้น

ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรร้อยละ 39.2 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.0)

มีจำนวนแรงงานด้านการเกษตรของครอบครัวเพียง 2 คน แม่บ้านเกษตรกรร้อยละ 39.2 มีระยะเวลาในการสมรสอยู่ระหว่าง 21-30 ปี โดยระยะเวลาในการสมรสเฉลี่ย 24.04 ปี แม่บ้านเกษตรกรร้อยละ 46.7 มีบุตรจำนวน 2 คน

แม่บ้านเกษตรกรมีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 3,948.27 บาท ส่วนรายได้ของครอบครัวนั้น ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรร้อยละ 62.7 มีรายได้ของครอบครัวต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท และแม่บ้านเกษตรกรร้อยละ 92.0 ไม่เคยย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย ด้านการเป็นสมาชิกกลุ่มนั้น แม่บ้านเกษตรกรร้อยละ 28.3 ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ แม่บ้านเกษตรกรร้อยละ 43.2 เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 41.1 เป็นสมาชิกกลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ร้อยละ 29.9 เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ร้อยละ 22.7 เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์การเกษตร และร้อยละ 1.6 เป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กองทุนปุยและกลุ่มแกะสลัก

ด้านการมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจในครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร โดยภาพรวมแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจในครัวเรือนอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.43) ทั้งนี้บทบาทที่แม่บ้านเกษตรกรปฏิบัติในระดับมาก ได้แก่ การหาเลี้ยงครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 3.94) รองลงมาได้แก่ การควบคุมค่าใช้จ่ายและทรัพย์สิน และการเก็บสะสมทรัพย์สินที่หามาได้ (ค่าเฉลี่ย 3.83) มีบางบทบาทที่แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในระดับปานกลาง ได้แก่ การติดต่อขายผลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.34) การเลี้ยงสัตว์ (ค่าเฉลี่ย 2.80) และการทำบัญชีครัวเรือน (ค่าเฉลี่ย 2.65) โดยพบว่าแม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทในการทำบัญชีครัวเรือนน้อยที่สุด

ระดับการได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ด้านการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของแม่บ้านเกษตรกร ในภาพรวมแม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85) โดยแหล่งความรู้ที่แม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้มาก ได้แก่ โทรทัศน์ (ค่าเฉลี่ย 3.86) และ วิทยู (ค่าเฉลี่ย 3.50) ส่วนแหล่งความรู้ที่แม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้ในระดับปานกลาง ได้แก่ หอกระจายข่าว (ค่าเฉลี่ย 3.19) เพื่อนบ้าน (ค่าเฉลี่ย 3.03) และ เจ้าหน้าที่เกษตร (ค่าเฉลี่ย 2.70) ส่วนแหล่งความรู้ที่แม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้ในระดับ

น้อย ได้แก่ หนังสือพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 2.55) และ เอกสารแนะนำ (ค่าเฉลี่ย 2.33) ส่วนแหล่งความรู้ที่แม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้ในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ อินเทอร์เน็ต (ค่าเฉลี่ย 1.61)

การตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกรด้านการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาระดับของการตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกรด้านการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในภาพรวม แม่บ้านเกษตรกรมีการตัดสินใจในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.43) ซึ่งหากมองในแต่ละประเด็นจะพบว่า เรื่องที่แม่บ้านเกษตรกรมีการตัดสินใจในระดับมาก ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม (ค่าเฉลี่ย 3.88) คือ ความซื่อสัตย์สุจริต การไม่เอาของผู้อื่นมาเป็นของครอบครัว ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และ 2) ด้านความพอประมาณ (ค่าเฉลี่ย 3.44) คือ การเลือกซื้อสินค้าที่มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ การใช้ทุน อุปกรณ์ที่มีอยู่ทำการเกษตร ส่วนเรื่องที่แม่บ้านเกษตรกรมีการตัดสินใจในระดับปานกลาง ได้แก่ 1) ความมีเหตุผล (ค่าเฉลี่ย 3.33) คือ การวางแผนปลูกพืชตามความต้องการของตลาด การวางแผนการผลิตโดยคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ 2) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี (ค่าเฉลี่ย 3.19) คือ การแบ่งรายได้เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อลงทุน บริโภค และการออม และ 3) ด้านความรู้ (ค่าเฉลี่ย 3.12) คือ การเข้าร่วมประชุมหมู่บ้าน การศึกษาหาความรู้จากสื่อต่าง ๆ

การทำกิจกรรมด้านการเกษตรของครอบครัวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีการทำกิจกรรมด้านการเกษตรของครอบครัวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก โดยมีคะแนนจากการวัดระดับการปฏิบัติในระดับมาก (18-26 คะแนน) ถึงร้อยละ 82.7 มีแม่บ้านเกษตรกรเพียงร้อยละ 16.5 ที่มีระดับการปฏิบัติในระดับปานกลาง (10-17 คะแนน) และร้อยละ 0.8 มีระดับการปฏิบัติน้อย (1-9 คะแนน)

ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรทำกิจกรรมด้านการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การใช้แรงงานที่มีอยู่ในครอบครัวทำกิจกรรมการเกษตร เลือกซื้อ

เฉพาะสินค้าที่มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ มีการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในการทำการเกษตร เช่น การใช้ฟางข้าว แกลบ หรือหญ้าแห้งทำเป็นวัสดุคลุมดิน การใช้กามมะพร้าวรองกันหลุมเมื่อปลูกต้นไม้ เป็นต้น ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรได้วางแผนการใช้ประโยชน์จากบริเวณบ้านและที่อยู่อาศัยให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการปลูกพืชผัก ไม้ผล พืชสมุนไพรผสมผสานกัน มีการเลี้ยงสัตว์ มีการปลูกข้าว และขุดสระน้ำไว้เลี้ยงปลาและเก็บกักน้ำฝน

ความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่ที่ดี โดยมีคะแนนจากการวัดระดับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก (17-25 คะแนน) ถึงร้อยละ 95.2 มีครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรเพียงร้อยละ 4.8 ที่มีระดับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวในระดับปานกลาง (9-16 คะแนน) และพบว่าไม่มีครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรที่มีระดับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวในระดับน้อย (1-8 คะแนน) เพราะฉะนั้นอาจมองว่าอาชีพเกษตรกรนั้นถึงแม้จะเป็นอาชีพที่เหนื่อยและมีรายได้ไม่น้อย แต่แม่บ้านเกษตรกรก็ยังมองว่าครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุขตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหา อุปสรรคของแม่บ้านเกษตรกรในการทำกิจกรรมเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยพบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีปัญหาอุปสรรคในการทำเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.42) เมื่อพิจารณาปัญหาอุปสรรคในแต่ละประเด็นย่อยจะพบว่า ประเด็นที่แม่บ้านเกษตรกรมีปัญหา อุปสรรคในระดับมาก ได้แก่ 1) ราคาปัจจัยการผลิตบางอย่าง เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยากำจัดแมลง อาหารสัตว์ เป็นต้น มีราคาสูงขึ้น (ค่าเฉลี่ย 3.86)

แม่บ้านเกษตรกรต้องหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตบางอย่าง โดยการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่แล้ว หรือผลผลิตขึ้นเอง เพื่อเป็นการควบคุมค่าใช้จ่ายในการทำเกษตร 2) แรงงานในการทำเกษตรครอบครัวไม่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 3.54) เนื่องจากการทำเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีการทำกิจกรรมในพื้นที่ที่หลากหลาย ทั้งการปลูกข้าว ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ จึงทำให้บางครอบครัวที่มีแรงงานด้านการเกษตรเพียง 1-2 คน ไม่สามารถดูแลการทำเกษตรของตนเองได้อย่างทั่วถึง แม่บ้านเกษตรกรจึงได้มีการปรึกษาหารือในเรื่องการทำกิจกรรมกลุ่มในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำเกษตร และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระหลายตัว ว่าตัวแปรอิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางใด หรือมีความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใดกับตัวแปรตาม ซึ่งในการวิเคราะห์ครั้งนี้ประกอบด้วยตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัว โดยแบ่งเป็นปัจจัยหลัก 6 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยด้านข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของแม่บ้านเกษตรกรและครอบครัวได้แก่

- 1) อายุ
- 2) ระดับการศึกษาของแม่บ้านเกษตรกร
- 3) ระดับการศึกษาของพ่อบ้านเกษตรกร
- 4) จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- 5) จำนวนแรงงานด้านการเกษตรของครอบครัว
- 6) ระยะเวลาในการสมรส
- 7) จำนวนบุตร
- 8) รายได้ของแม่บ้านเกษตรกร
- 9) การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย
- 10) การเป็นสมาชิกกลุ่ม

Table 1 Mean and standard deviation of variables

	Variables	Mean	Standard deviation
1	Age (year)	47.71	10.494
2	Education of farmer's housewife (level)	2.97	1.202
3	Education of husband (level)	3.10	1.257
4	Members of family (number)	4.05	1.144
5	Members of agricultural labor (number)	2.18	0.728
6	Time span of marriage (year)	24.04	10.668
7	Children (number)	1.84	0.907
8	Housewife's income (baht)	3,948.27	4,501.294
9	Migration (time)	1.14	0.487
10	Group membership (number)	1.38	1.184
11	Household economic roles of farmer's housewife (level)	3.43	0.650
12	Quantity of information received (level)	2.85	0.661
13	Farmer's housewife decision making in agriculture in accordance with Sufficiency Economy (level)	3.43	0.524
14	Household agricultural activity in accordance with Sufficiency Economy (total score)	21.65	4.264
15	Obstacles and barriers in agricultural activity in accordance with Sufficiency Economy (level)	3.42	0.604
16	Well-being of farmer housewife's household in accordance with Sufficiency Economy(total score)	23.23	2.984

2. ปัจจัยด้านบทบาทเชิงเศรษฐกิจของครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร

3. ปัจจัยด้านระดับการได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ

4. ปัจจัยด้านบทบาทการตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ความรู้ และคุณธรรม

5. ปัจจัยด้านการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวเกษตรกร ด้านกำลังคน การเงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการ/การจัดการ

6. ปัจจัยด้านปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนตัวแปรตาม ได้แก่ ความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกร ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นตัวเลขที่

ได้มาจาก คะแนนรวมของระดับของความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกร ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแต่ละราย

เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละคู่ พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดที่มีความสัมพันธ์กันสูงกว่า 0.80 ที่จะก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระด้วยตัวเอง (multicollinearity) อันเป็นการละเมิดข้อสมมุติฐานที่กำกับการวิเคราะห์ถดถอยพหุ (สุชาติ, 2544)

จากผลการวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับตัวแปรที่นำเข้ามาสมการ พบว่า แม่บ้านเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 47.71 ปี ระดับการศึกษาของแม่บ้านและพ่อบ้านเกษตรกรอยู่ในระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4.05 คน ทั้งนี้เป็นแรงงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 2.18 คน ระยะเวลาในการสมรสเฉลี่ย 24.04 ปี จำนวนบุตรเฉลี่ย

1.84 คน รายได้ของแม่บ้านเกษตรกรเฉลี่ย 3,948.27 บาท การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยเฉลี่ย 1.14 ครั้ง เป็นสมาชิกกลุ่มเฉลี่ย 1.38 กลุ่ม แม่บ้านเกษตรกรมีบทบาทเชิงเศรษฐกิจในครัวเรือนอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.43) แม่บ้านเกษตรกรได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ ด้านการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85) ระดับของการตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกรเฉลี่ยมีการตัดสินใจในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.43) ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีการทำกิจกรรมด้านการเกษตรของครอบครัวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก แม่บ้านเกษตรกรมีปัญหา อุปสรรคในการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.42) (ตารางที่ 1)

การวิจัยครั้งนี้มีแบบจำลอง ดังนี้

$$y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + \dots + b_{15}x_{15}$$

สัญลักษณ์ของตัวแปร

ตัวแปรตาม Y = ความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกร ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (คะแนนรวม)

ตัวแปรอิสระ

X_1 = อายุ(ปี)

X_2 = ระดับการศึกษาของแม่บ้านเกษตรกร(ระดับ)

X_3 = ระดับการศึกษาของพ่อบ้านเกษตรกร (ระดับ)

X_4 = จำนวนสมาชิกในครอบครัว (คน)

X_5 = จำนวนแรงงานด้านการเกษตรของครอบครัว(คน)

X_6 = ระยะเวลาในการสมรส(ปี)

X_7 = จำนวนบุตร(คน)

X_8 = รายได้ของแม่บ้านเกษตรกร (บาท)

X_9 = การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย (ครั้ง)

X_{10} = การเป็นสมาชิกกลุ่ม (จำนวนกลุ่ม)

X_{11} = บทบาทเชิงเศรษฐกิจของครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร (ระดับ)

X_{12} = ระดับการได้รับความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ (ระดับ)

X_{13} = การตัดสินใจของแม่บ้านเกษตรกรด้านการประกอบอาชีพ(ระดับ)

X_{14} = การทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวเกษตรกร (คะแนนรวม)

X_{15} = ปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (ระดับ)

จากการวิเคราะห์ถดถอยพหุโดยการนำตัวแปรอิสระทั้ง 15 ตัวเข้าในสมการแล้วคำนวณโดยใช้วิธี Enter ผลปรากฏว่าได้ค่า F เท่ากับ 6.239; Sig เท่ากับ .000 (ตาราง 2) หมายความว่า มีตัวแปรอิสระอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามในรูปเชิงเส้น เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจเชิงพหุ (multiple coefficient of determination, R^2) ปรากฏว่า R^2 มีค่าเท่ากับ .207 หมายความว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถอธิบายการผันแปร (การเปลี่ยนแปลง) ของตัวแปรตาม (ความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกร ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง) ได้ร้อยละ 20.7

ในบรรดาตัวแปรอิสระทั้ง 15 ตัว มีตัวแปรจำนวน 4 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หรือต่ำกว่า ได้แก่ 1) จำนวนบุตร 2) บทบาทเชิงเศรษฐกิจของครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร 3) การทำกิจกรรมด้านการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) ปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยตัวแปรทั้ง 4 ตัวแปร มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามทั้งเชิงบวกและเชิงลบ โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับตัวแปรตามมี 2 ตัวแปร ได้แก่ 1) บทบาทเชิงเศรษฐกิจของครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร และ 2) การทำกิจกรรม

Table 2 Multiple regression analysis for factors affecting well-being of farmer housewife's household in accordance with Sufficiency Economy

Variables		(b)	t	P-value
1	Age (year)	.025	1.112	.267
2	Education of farmer's housewife (level)	.016	.077	.938
3	Education of husband (level)	.353	1.908	.057
4	Members of family (number)	.058	.359	.720
5	Members of agricultural labor (number)	.253	1.136	.257
6	Time span of marriage (year)	.017	.743	.458
7	Children (number)	-.423	-2.125	.034*
8	Housewife's income (baht)	-6.60E-006	-.195	.845
9	Migration (time)	.397	1.263	.207
10	Group membership (number)	.132	1.000	.318
11	Household economic roles of farmer's housewife (level)	.903	3.485	.001***
12	Quantity of information received (level)	-.059	-.224	.823
13	Farmer's housewife decision making in agriculture in accordance with Sufficiency Economy (level)	.352	1.027	.305
14	Household agricultural activity in accordance with Sufficiency Economy (total score)	.178	4.632	.000***
15	Obstacles and barriers in agricultural activity in accordance with Sufficiency Economy (level)	-.509	-1.973	.049*
R ² = .207		SEE = 2.710	F = 6.239	Sig. of F = .000

Note: *** Significantly different at P < .001

ด้านการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับตัวแปรตามมี 2 ตัวแปร ได้แก่ 1) จำนวนบุตร และ 2) ปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

อภิปรายผล

การศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวแม่บ้านเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเชียงใหม่สามารถอภิปรายความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังนี้

จำนวนบุตร

มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยพบว่าครอบครัวเกษตรกรที่มีจำนวนบุตรมาก ครอบครัวจะมีความเป็นอยู่ที่ดีตามแนวทางเศรษฐกิจน้อย เนื่องจากการมีบุตรอาจทำให้ครอบครัวเกษตรกรมีรายจ่ายที่มากขึ้นตามไปด้วย ทำให้ความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกรน้อยลง ดังเช่น Wattanalee (2006) ได้กล่าวไว้ว่า รายได้เป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่งของความสุขของมนุษย์ การมีรายได้ที่สูงเพิ่มมากขึ้นมีผลทำให้ความสุขเพิ่มมากขึ้นด้วย ซึ่งการมีจำนวนบุตรมากอาจเป็นภาระของครอบครัว

ในเรื่องค่าใช้จ่ายที่มากตามไปด้วย ซึ่งมีผลทำให้ความสุขลดลง

บทบาทเชิงเศรษฐกิจของครัวเรือนของแม่บ้านเกษตรกร

มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง บทบาทเชิงเศรษฐกิจของแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ การหาเลี้ยงครอบครัว การทำงานนอกบ้าน การจัดหาปัจจัยการผลิต การควบคุมค่าใช้จ่าย การออมเงิน การติดต่อขายผลผลิต การทำบัญชีครัวเรือน โดยพบว่า แม่บ้านเกษตรกรที่มีบทบาทเชิงเศรษฐกิจในครัวเรือนมาก ครอบครัวเกษตรกรจะมีความเป็นอยู่ที่ดีมาก ซึ่งอาจเป็นที่สังเกตได้ว่า หากแม่บ้านเกษตรกรรับรู้เกี่ยวกับบทบาทในเชิงเศรษฐกิจหรือบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวมาก ก็จะมีส่วนในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญของครอบครัวมาก ซึ่งความละเอียดอ่อนของผู้หญิงในการตรึงตรองเรื่องต่าง ๆ อย่างรอบคอบจะส่งผลให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น

การทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวเกษตรกร

มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพบว่าครอบครัวเกษตรกรที่มีการทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจมาก จะมีความเป็นอยู่ที่ดีตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมากเช่นกัน ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่มีการใช้แรงงานที่มีอยู่ภายในครอบครัวทำกิจกรรมการเกษตร มีการแบ่งงานทำกันภายในครอบครัว เลือกซื้อเฉพาะสินค้าที่มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ มีการหมุนเวียนการใช้ทรัพยากรในการทำการเกษตร เช่น การใช้ฟางข้าว แกลบ หรือหญ้าแห้งทำเป็นวัสดุคลุมดิน การใช้กาบมะพร้าวรองก้นหลุมเมื่อปลูกต้นไม้ มีการวางแผนการใช้ประโยชน์จากบริเวณบ้านและที่อยู่อาศัยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับสำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี (2543) ที่ได้กล่าว

ว่า การนำทฤษฎีใหม่มาใช้ในไร่นาจะทำให้เกษตรกรมีน้ำมีท่า มีกินมีใช้ และครอบครัวอยู่สุขสบาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุมพฏ (2550) และจริยา (2548) ที่พบว่าเกษตรกรที่ยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและรูปแบบการผลิตนั้น มีรายได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามยังพบว่า แม่บ้านเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของครอบครัว

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการทำกิจกรรมเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพบว่าครอบครัวเกษตรกรที่มีปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาก จะมีความเป็นอยู่ที่ดีน้อยลง ซึ่งอาจสอดคล้องกับ Wongsangnang (1986) ได้ศึกษาภาวะหนี้สินของเกษตรกร การที่เกษตรกรเริ่มมีหนี้สิน เนื่องจากสาเหตุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนี้สินที่เกิดจากการเจ็บป่วย หรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะฝนแล้ง ทำให้ชาวบ้านพยายามแสวงหาทางออกในแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยคนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองก็หันมาทำเกษตรผสมผสาน เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงเป็ดไก่ ปลูกผัก เครื่องมือเครื่องใช้ก็พยายามทำเองมากที่สุด เป็นลักษณะทำเองใช้เอง พยายามหันกลับมามองตนเอง มีความประหยัด มัธยัสถ์มากขึ้น และเกษตรกรบางส่วนทำอาชีพเสริม เช่น รับจ้างทั่วไป เป็นต้น รวมทั้งอาจสอดคล้องกับ Nakomthap (1996) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้จากปัญหาและอุปสรรคว่า การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริงเป็นการเรียนรู้ที่จะพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ๆ หมายถึงการช่วยแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งการเรียนรู้จะได้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหาหาสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไขแล้วนำไปลงมือปฏิบัติ ทำให้เกษตรกรกล้าตัดสินใจ มั่นใจในศักยภาพของตนเองและกล้าที่จะริเริ่มคิดค้นและหาทางเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของตนเองและครอบครัว

สรุปผลการวิจัย

ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีบทบาทเชิงเศรษฐกิจในครัวเรือนอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการหาเลี้ยงครอบครัว แม่บ้านเกษตรกรมีการตัดสินใจด้านการทำการเกษตรของครอบครัวในระดับมากเช่นกัน ครอบครัวของแม่บ้านทำกิจกรรมด้านการเกษตรของครอบครัวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก ทำให้ครอบครัวของแม่บ้านเกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเช่นกัน โดยปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการทำการเกษตรของครอบครัว ได้แก่ ราคาปัจจัยการผลิตบางอย่างราคาสูงขึ้น แรงงานในการทำการเกษตรในครอบครัวไม่เพียงพอ รวมทั้งแมลงและศัตรูพืชทำลายพืชผักจนได้รับความเสียหาย

จากการศึกษาครั้งนี้เป็นที่ประจักษ์ว่าแม่บ้านเกษตรกรถือเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการทำการเกษตรของครอบครัว ดังนั้น ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้านแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของแม่บ้านเกษตรกร คือ ควรมีการปรับวิถีคิดของแม่บ้านเกษตรกรในการทำการเกษตร โดยการรณรงค์เผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง หรือทำให้ง่ายต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร ควรส่งเสริม ให้ความรู้แก่แม่บ้านเกษตรกร โดยเฉพาะการทำบัญชีครัวเรือน และการใช้ประโยชน์จากปัจจัยการผลิตให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้ครอบครัวเกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาการเกษตรของประเทศให้ยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการวิจัยบางส่วนในการทำการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- จริยา สุพรรณ. 2548. การยอมรับเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในชุมชนบ้านหลุมมะขาม ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาศาสตร์สังคมศาสตร์) สาขาพัฒนาสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 157 หน้า.
- จุมพฏ สุขเกื้อ. 2550. คุณภาพชีวิตของเกษตรกรภายใต้สภาวะเศรษฐกิจพอเพียงและการสนับสนุนทางสังคมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาพื้นที่ประสบภัยธรณีพิบัติสึนามิตำบลกำพวน กิ่งอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดระนอง. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาศาสตร์สังคม) สาขาพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 175 หน้า.
- สมนึก ชัชวาลย์, สุวิภา จำปาวัลย์, สิริรัฐ สุกันธา. 2552. ความเข้าใจ ความพึงพอใจ และการปรับตัวของประชาชนในเขตภาคเหนือตอนบนต่อนโยบายเศรษฐกิจพอเพียง. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 144 หน้า.
- สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี. 2543. เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง. เอกสารวิชาการ. กลุ่มสื่อส่งเสริมการเกษตร สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมส่งเสริมการเกษตร, กรุงเทพฯ. 26 หน้า.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2544. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้าพรินต์ติ้งจำกัด, กรุงเทพฯ. 525 หน้า.
- อุยर्थ นิสสกา. 2552. เส้นทางพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรไทย. อักษรสยามการพิมพ์, กรุงเทพฯ. หน้า 113.
- Nakornthap, S. 1996. Education and Research for Thailand Development: Education for Sustainable Development. Bangkok: The Thailand Research Fund.

- Wattanalee, S. 2006. Quantitative research on happiness: Experience from abroad. Bangkok: Office of Public Policy Development.
- Wongsa-ngaun, P. 1986. Farmer Liability. Community Development Journal. 1(4), 21.
-